

VERSLAG 2017 ECONOMISCH-HISTORISCHE ACTIVITEITEN NEHA-IISG

In de overeenkomst tussen het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en Stichting het NEHA uit 2004 zijn vier taken omschreven die het IISG vanaf 1 januari 2005 van het NEHA overneemt en waarover het IISG aan de Stichting het NEHA verantwoording aflegt. Hieronder wordt aan de hand van deze taken gerapporteerd over het jaar 2017. In dit jaar is de hechte relatie tussen IISG en het NEHA verder verankerd in de vernieuwde statuten waarin onder meer wordt gesteld dat het IISG ten doel heeft “het bevorderen van de wetenschappelijke studie van de internationale en nationale sociaaleconomische geschiedenis in de ruimste zin”. En dat het IISG dit doel tracht te bereiken door: “het uitbreiden, ontsluiten en in stand houden van een wetenschappelijke collectie op sociaaleconomisch-historisch gebied”. Bij het IISG is Jacques van Gerwen verantwoordelijk voor de acquisitie, ontsluiting en ter beschikking stelling van de economisch-historische collecties.

1. Het behouden, uitbreiden, ontsluiten en ter beschikking stellen voor onderzoek, tentoonstelling en andere doeleinden van de verzameling van het NEHA

De collectie is gericht op de economische geschiedenis van Nederland in een brede internationale context en heeft als doel de ondersteuning van het wetenschappelijk economisch-historisch onderzoek. Van oudsher heeft de NEHA-collectie drie zwaartepunten: 1) antiquarische werken en statistisch materiaal, 2) manuscripten en archivalia op het gebied van handel, handelswetenschappen, nijverheid, landbouw en het bankwezen (1400-1850), en 3) publicaties van en over de Nederlandse economie en bedrijfsgeschiedenis. Bij de acquisitie van eigentijdse boeken ligt de nadruk op de thema's Global Economic History, Great Divergence, slavernij, economische en sociale ongelijkheid, Nederlandse (en internationale) bedrijfsgeschiedenis en Nederlandse ondernemersbiografieën. Daarnaast wordt permanent aandacht besteed aan de verwerving van tweedehandsboeken, veelal verschenen in het grijze circuit, die betrekking hebben op jubilerende ondernemingen, economische belangenorganisaties zoals Kamers van Koophandel en ondernemersbiografieën. Een ander aandachtspunt vormen de papieren jaarverslagen van Nederlandse ondernemingen (tot het jaar 2000) en allerlei andere bedrijfsdocumenten zoals prospectussen.

Het jaarlijkse aankoopbudget bedraagt 25.000 euro. In het verslagjaar is het budget als volgt besteed: periodieken (30 procent), nieuwe boeken (40 procent) en antiquarische boeken en manuscripten (30 procent). Bovendien is er een bestemmingsreserve voor incidentele grote aankopen. In het verslagjaar is daar geen beroep opgedaan. Een overzicht van verworven antiquarische boeken en manuscripten is opgenomen in Bijlage 1.

1.1. Collectie archivalia en manuscripten (zie verder Bijlage 1)

Tot de belangrijkste verworven archivalia behoort de collectie van het Oei Tiong Ham Concern (ARCH04486), een schenking van Leonard Blussé.

Kian Gwan Kong Si, parent company of the Oei Tiong Ham Concern (OTHC) was founded in Semarang, Dutch East Indies by the Chinese entrepreneur Oei Tjie Sien 1863; this initiative was the beginning of a vast trading empire; in 1890, his son Oei Tiong Ham took over the firm Kian Gwan which diversified and grew into one of the largest firms in Southeast Asia; at the time, Oei took over the firm, Kian Gwan's main activity was trade, especially trade in rubber, kapok, gambir, tapioca and coffee; in addition, it was involved with pawnshops, postal services, logging and the highly lucrative opium trade; it has been estimated that between 1890 and 1904, Kian Gwan made a profit of some 18 million guilders in the opium trade alone, which provided the basis for his empire; during the post-war boom of 1918-1920, the worldwide demand for Java sugar was high, creating many opportunities for sugar-mill owners and sugar brokers, but fortunes gained were easily lost in a couple of days; Oei followed a cautious policy during these boom years, he did not speculate too heavily and took steps to improve

its financial administration; unlike many of his Chinese contemporaries, Oei relied heavily on written contracts in conducting his business and recruited talented accountants to set up a modern accounting system for the sugar factories; due to the cautious and independent strategy, the company survived the subsequent sugar crisis while many other Chinese firms perished; besides making use of written agreements and a modern accounting system, Oei also diverted from yet another Chinese business practice of the time, instead of relying solely on family members in running his wide ranging business enterprises, he deliberately chose capable outsiders, such as Dutch directors, managers, and engineers to manage his companies; in 1920, Oei left Semarang and settled in Singapore to escape Dutch colonial succession law and tax regime; in 1961, the Indonesian OTHC came to an end, when the Indonesian government's Pengadilan Ekonomi (the court for economic crimes) seized and nationalized all of OTHC's Indonesian assets including its strategic sugar plantations and factories; in 1964, the government formed a holding company named PT Rajawali Nusantara Indonesia to run them, which is still a prominent corporation up to this day; however, many of the Kian Gwan offices abroad managed to survive and became independent companies on its own, each operated by one of sons of Oei Tiong Ham. See on the history of the OTHC also a website on the history of Semarang.

1.2 Collectie antiquarische werken (zie verder Bijlage 1)

Enkele voorbeelden van aankopen met name op numismatisch gebied:

Michel Hénnin, *Manuel de Numismatique Ancienne contenant les elemens de cette science et les nomenclatures* (Paris 1830), 2 volumes.

Aankoop Fabrice Lefèvre

Théodore Lefèvre, *Tableau des monnaies d' or et d' argent des principaux états du monde* (Paris 1867).

Aankoop Fabrice Lefèvre

Omnibus van Veurne, of Tarif van Maten, gewigten en der Geldspecien, dienstig voor alle de inwoonders van 't arrondissement Veurne, gecalculeerd door J. Heugle (Veurne, J. Bonhomme, 1856).

Den Grooten Decimaelen Tarief, of Evaluatien van oude geld-specien in Brabants Courant en in Decimael Geld; en van nieuwe munten in Decimael Geld, en in Brabants Courant (...) Met munt-afbeeldingen (Brussel, P.-J. de Haes, 1804

Nieuwen Nederlandschen negociant, of Gemaekte rekeningen, in alle soorten van koopmanschappen, in wat gewigten, maeten, en tot wat prys 't zoude mogen wezen, zoo als kilogrammen, ponden, ellen, kannen, voeten, duymen, roeden, dag-loon, etc. (...). / *Barême décimal, à l'usage des négocians Belges (...)* (Brussel, J.B. Dupon 1826)

Aankoop Zwigelaar Veiling

Reformirtes auf die weisse und schwarze Ingolstatter Müntz gerichtes Ingolstädter Zahlbüchlein, Allen, so mit Kauffen und verkauffen Vormundschaftten, und allerley anderen Zins-Rechnungen umgehen, zu sonderm Gefallen in Druck verfertigt. Samt zweyen nützlichen Tabellen, worinnen die 17r und 7r, je 5 auf einen Wurf gerechnet, biss auf 100. zu fl. und kr. reducirret sind (Ingolstadt, circa 1700).

Well-preserved copy of an early edition of a popular eighteenth century ready reckoner, specifically designed in a narrow tall format, to be carried around in the breast pocket by the merchant or business man. Apparently first published in the 1650s under the title Reformiertes Zahl-Büchlein, the work was very popular, and was reprinted frequently until the middle of the eighteenth century. Despite a presumably large print-run, few copies survive. The handbook includes pre-calculated tables for simple multiplications, but also covers interest and salary calculations, in both metric and non-metric units.

Aankoop: Susanne Schulz-Falster

Papers and Communications Relative to the Slave Trade at The Mauritius and Bourbon, and the Seychelles, From the Time of their Capture to the Present Time: 1811-1817./ Report of the Commissioners of Inquiry upon the Slave Trade at Mauritius. N.pl., The House of Commons, 1826/ 1829, 2 volumes.

Aankoop Bubb Kuyper

Bergh Jr., S. van den, *Het leven van het echtpaar Simon van den Bergh en Elisabeth van der Wielen, voor hun nageslacht geschetst door hun jongsten zoon* (Rott., Gedrukt ter Electriche Drukkerij van Van den Bergh's Limited, (Z.pl., 1907).

Aankoop Bubb Kuyper

1.3 Collectie (primair) gedrukt materiaal

Dankzij enkele grote en kleinere schenkingen kon onze omvangrijke collectie jaarverslagen van Nederlandse, Nederlandse koloniale ondernemingen en/of aan de Amsterdamse beurs genoteerde buitenlandse ondernemingen verder worden gecomplementeerd. De grootste schenking (circa vijf strekkende meter) betrof de privécollectie van R. Snoeker die zijn collectie jaarverslagen tijdelijk bij de bibliotheek van Nyenrode Business University had ondergebracht. Met behulp van deze schenking konden ruim 200 nieuwe reeksen worden opgenomen of worden aangevuld. Verder waren er schenkingen van onder meer het Maritiem Museum Rotterdam en Bob van den Brand (Tilburg). Bovendien werd het NEHA in het verslagjaar benaderd door de 101-jarige J.C. Brezet, die een groot deel van zijn werkzame leven heeft gewijd aan het verzamelen van jaarverslagen. Grote delen van deze collectie jaarverslagen (in de wandeling aangeduid met de Collectie Brezet) die werd beheerd door de universiteitsbibliotheek van de Erasmus Universiteit zijn in het verleden al aan het NEHA overgedragen. Op zijn uitnodiging wordt zijn omvangrijke privé-collectie met onderzoeksdossiers, boeken, tijdschriften en jaarverslagen bekeken (geschatte omvang ruim 150 strekkende meter) en kan het NEHA een selectie maken van relevante publicaties en onderzoeksdossiers. De voltooiing van deze exercitie heeft de heer J.C. Brezet helaas niet meer mogen meemaken. Hij overleed op 16 januari 2018 op 102-jarige leeftijd.

Verder is onze collectie - dank zij een schenking van de bibliotheek van Nyenrode Business University - verrijkt met circa 10 strekkende meter gedenkboeken, economisch-(historische) internationale studies van bepaalde bedrijfstakken (waaronder olie-, staal-, auto- en de voedingsindustrie) en landen- en regiostudies (met name China, Japan en Oost-Europa).

Op verzoek van collega-onderzoekers verbonden aan de Universiteit Utrecht wordt een omvangrijke hoeveelheid jaarverslagen uit onze collectie extern gedigitaliseerd. In de eerste tranche ging het om circa 870 jaarverslagen (50.000 pagina's) van bankinstellingen in de periode 1957-2000; in de tweede tranche om circa 5.000 jaarverslagen (300.000 pagina's) van beursgenoteerde ondernemingen in de periode 1970-2008.

1.4 NEHA-archieven

In het verslagjaar is met name door Piet Lourens extra werk besteed aan een betere ontsluiting van de NEHA archivalia-collecties. Vooral de gestandaardiseerde archiefbeschrijvingen (de zogenoemde Encoded Archival Description, EAD) en de digitale opvraag-module vereisen in bepaalde gevallen aanpassingen in de traditioneel door het NEHA gemaakte archiefbeschrijvingen. Bovendien is het maken van een goede EAD-beschrijving ook aanleiding voor het uitvoeren van bestandscontroles. Deze handelingen kunnen vervolgens weer dienen als een opmaat voor het digitaliseren van collectie-onderdelen. Zo wordt op dit ogenblik gewerkt aan een nieuwe EAD-omschrijving van de waardevolle en veelvuldig geraadpleegde collectie prijscouranten (ARCH01080). Na voltooiing van deze werkzaamheden is het de bedoeling om deze collectie te digitaliseren. Door digitalisering kan het raadplegen van deze collectie worden vergemakkelijkt en draagt het ook bij aan een duurzaam behoud van deze collectie.

In 2017 is het NEHA lid geworden van de Vereniging Bedrijf & Historie (VB&). Dit is een belangrijk netwerk voor ondernemingen met omvangrijke en waardevolle bedrijfshistorische

collecties. De website van de VB&H biedt een goede gelegenheid om de NEHA-collecties bij een groter publiek onder de aandacht te brengen: <http://vbh-bedrijfshistorie.nl/leden/nederlands-economisch-historisch-archief-neh/>

1.5 Ondernemers database

In het verslagjaar is de database met biografische informatie over Nederlandse ondernemers aanzienlijk uitgebreid, zie: <https://socialhistory.org/en/ondernemers>. De database bevat circa 5.000 verwijzingen naar biografische portretten van Nederlandse ondernemers vanaf de vroegmoderne tijd tot heden. Het fysiek verzamelen van deze portretten in de vorm van biografieën en lemma's in biografische woordenboeken en monografieën had in 2017 speciale aandacht.

2. Het verrichten van economisch-historisch onderzoek. Uit het KNAW-subsidie is geld beschikbaar voor het verrichten van economisch-historisch onderzoek. Het IISG zal deze formatie in stand houden – voor zover als het daartoe door het KNAW-subsidie blijvend in staat gesteld wordt – en naar vermogen uitbreiden.

Onderzoeksprojecten

2.1 Slavernij-project

Ruim 150 jaar geleden schafte Nederland de slavernij af. Nog steeds is er onenigheid over de vraag hoeveel Nederland aan de slavernij heeft verdiend. Het IISG, de VU en de Universiteit Leiden willen hierin duidelijkheid verschaffen en ontvingen in 2013 een NWO-subsidie voor een groot onderzoeksproject naar het economisch belang van Nederland bij de slavernij. Het project met de titel *Slaves, commodities and logistics: the direct and indirect, the immediate and long-term economic impact of eighteenth-century Dutch Republic transatlantic slave-based activities* onderzoekt het belang van de aan slavernij gerelateerde productie en handel voor de Nederlandse economie in de achttiende eeuw. Er wordt gekeken naar de directe baten van de slavenhandel en de opbrengsten van de plantages, maar ook naar de indirecte gevolgen, zoals gunstige werkgelegenheidseffecten op scheepswerven en toeleveringsbedrijven. Tevens wordt er een reconstructie gemaakt van de winsten die behaald werden op de Nederlandse export van door slaven vervaardigde koffie, suiker en tabak. De derde invalshoek betreft het verzekerings- en bankwezen en de maritieme sector, die door de Atlantische handel konden floreren. In dit onderzoek wordt daarom ook de vraag gesteld in hoeverre de ontwikkeling van de Rotterdamse haven is gestimuleerd door haar rol in de achttiende-eeuwse Atlantische economie.

In het verslagjaar is een ‘stakeholders meeting’ georganiseerd, waar voorlopige resultaten van het onderzoek zijn gedeeld om advies in te winnen bij een gemengd publiek van experts en betrokkenen bij het onderwerp met een niet academisch historische achtergrond. Het project heeft aandacht gekregen in een radiodocumentaire van de VPRO op Radio 2. Het onderzoek dit jaar heeft zich onder meer gericht op het verzekeringswezen. Wederom is data verzameld en verwerkt voor de twee promotieonderzoeken. Er is een artikel verschenen in een boekenserie van Presse Universitaire de Rennes over de Frans-Nederlandse handel in suiker en koffie. Bij het onderzoek is onder meer gebruik gemaakt van internationale prijscouranten, archieven van suikerraffinaderijen en de koopmanshandboekjes uit de NEHA-collectie.

Het project is een initiatief van het IISG/NEHA. De aanvragers zijn: prof. dr. Marcel van der Linden (IISG), prof. dr. Henk den Heijer (Universiteit Leiden), prof. dr. Karel Davids (VU). Bij het project waren gedurende het verslagjaar drie onderzoekers betrokken: Tamira Combrink (IISG), Pepijn Brandon (IISG/VU) en Gerhard Kok (Universiteit Leiden).

2.2 The historical dynamics of industrialization in Northwestern Europe and China circa 1800-2010: A regional interpretation

Dit door het European Research Council (ERC) gefinancierde project is op 1 september 2015 van start gegaan en duurt vijf jaar. Het project staat onder leiding van Bas van Leeuwen en zal worden uitgevoerd door een onderzoeksteam bestaande uit twee promovendi, een postdoc en twee onderzoeksassistenten. Het project is gebaseerd op het gegeven dat we, vanwege een gebrek aan systematisch verzamelde historische data en regionale informatie, eigenlijk nog verbazingwekkend weinig weten over de negentiende-eeuwse Industriële Revolutie. In dit onderzoek wordt - aan de hand van datasets - veel nauwkeuriger naar de ontwikkelingen in Europese en Chinese regio's gekeken. Doel is te onderzoeken welke factoren bepaalden hoe en in welk tempo industrieën in verschillende Europese en Chinese regio's zich ontwikkelden. De onderliggende vraag is of de Industriële Revolutie in Noordwest-Europa wel zo maatgevend is voor de manier waarop andere gebieden in de wereld zich ontwikkelden.

In het kader van zijn onderzoek naar de industriële ontwikkeling in de Lage Landen gedurende de jaren 1820-2010, is het werk van promovendus Robin Philips gedurende 2017 in hoofdzaak gewijd aan het afronden van een database voor de regionale en lokale ontwikkeling van de industriële sector in Nederland en België aan de hand van enkele steekproefjaren. Hiervoor werd in hoofdzaak gebruik gemaakt van de industrietellingen in België (1850-1970) en de bedrijfstellingen in Nederland (1930-1970). Omdat deze industrietellingen allerhande methodologische imperfecties vertonen, werd bovendien onder meer gebruik gemaakt van de beroepsstatistieken in de volkstellingen. Op basis van het LISA (Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen) register in Nederland en de RSZ (Rijksdienst voor Sociale Zekerheid) statistieken in België, alsook eerdere schattingen van de industriële sector, werd aldus een database opgesteld met het aantal bedrijven en de tewerkstelling in de industriële sector, onderverdeeld naar ISIC (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities) sectoren en provincies. Voor de steekproefjaren 1890, 1930 en 2000 werd bovendien een onderverdeling naar gemeenten gemaakt. Een uitdaging betrof het opstellen van een Nederlandse industrietelling voor het jaar 1896, waarvoor een beroep gedaan werd op de statistieken in de lokaal bewaarde gemeenteverslagen. In 2017 heeft dit geleid tot een working paper over de drivers van regionale industrie in de negentiende eeuw. Verschillende andere papers over colocatie (spatiaal) en persistentie (temporeel) zijn in bewerking. Als deelnemer van het PhD-trainingproject van de Posthumus onderzoeksschool heeft Robin Philips ook deelgenomen aan de seminars in Groningen (april), Nijmegen (juni), en de Esther-conferentie in Krakow (oktober). Zijn promotoren zijn J.L. van Zanden en L. Lucassen.

Binnen dit project was per 1 september 2016 Zipeng Zhang als tweede onderzoeksassistent begonnen voor twee dagen per week. Hij zal zich met name richten op datacollectie met betrekking tot Qing dynasty (1644-1911) industrialisatie. In juli 2017 is die aanstelling uitgebreid tot 0.5 fte. Zijn activiteiten betreffen het aansturen van student-assistenten in Beijing en het meeschrijven aan papers over metallurgie in China. In december 2017 is Meimei Wang als derde onderzoeksassistent begonnen voor 0.3 fte. Haar taak is het werken

aan data over colocatie in China alsmede het verzamelen van onderwijsdata (een belangrijke factor in de ontwikkeling van industrie).

Belangrijk binnen dit project is een sterke kruisbestuiving tussen de deelnemers werkend aan China en Europa hetgeen resulteerde in draft papers over colocation in China en Noordwest Europa, de lotgevallen van een Nederlandse ondernemer in de mijnbouw in China rond 1900, en Westerse geschiedschrijving over de “Great Divergence”.

Gepubliceerde papers binnen dit project in 2017:

Xu, Y., Shi, Z., van Leeuwen, B., Ni, Y. & Ma, Y. (2017). Chinese National Income, ca. 1661-1933. *Australian Economic History Review*, 57(3), 368-393.

Van Leeuwen, B., Van Leeuwen-Li, J. & Foldvari, P. (2017). Human Capital in Republican and New China: regional and long-term trends. *Economic History of Developing Regions*, 32(1), 1-36.

Philips, R., Földvári, P. & van Leeuwen, B. (2017), Drivers of industrialisation: intersectoral evidence from the Low Countries in the nineteenth century. MPRA Working Paper Series.

In 2015 is de Quantitative Economic History of China-series van start gegaan. Dit is een serie van monografieën en bundels met economisch-historische data over China vanaf circa 600 tot heden. Omdat de Chinese data vaak uitleg behoeven voor de Westerse lezer, bevat elk boek een uitgebreide beschrijving en analyse gevolgd door een reeks tabellen. In 2017 is het derde deel met betrekking tot landbouw gepubliceerd. Voor 2019 is het vierde deel over regionale industrie in 1933 voorzien. De series, ge-edit door Bas van Leeuwen, Yi Xu en Peter Foldvari, wordt uitgegeven door Brill (<http://www.brill.com/products/series/quantitative-economichistory-china>). De data zullen twee jaar na publicatie vrij online beschikbaar worden gemaakt.

2.3 Between local debts and global markets. Explaining slavery in South and Southeast Asia 1600-1800 NWO Veni, 2016-2019

Most of today's 35.8 million humans living in the condition of modern slavery are in Asian countries such as India, Pakistan, China and Indonesia. This is not without a history. Recent scholarship has noted that the long-distance slave trade in the Indian Ocean and Indonesian archipelago in the seventeenth and eighteenth centuries was almost as extensive as its Atlantic counterpart. This challenges the dominant focus on Atlantic slavery. More importantly, it implies the need to reassess prevailing perspectives claiming that Asian slavery was dominated by local forms of debt-related slavery and forms of 'mild' household slavery, with enslaved persons as status objects, and less for economic purposes.

This project sheds new light on the history of slavery in Asia by studying debt and market systems of slavery as interconnected systems of economic production. It aims to explain the development of forms of slavery in the period 1600-1800 by studying slave-based production, slave trade and labour relations in and around the VOC empire in South and Southeast Asia, focusing on three key settlements (Cochin, Galle and Batavia). The VOC provides a crucial case, controlling significant territories in South and Southeast Asia to which the older perspectives on ('mild') slavery are applied. The archive of the VOC provides detailed and uncovered sources for this history.

This research aims to: a) reconstruct and analyse the slave labour force needed to produce key products in South and Southeast Asia; b) reconstruct and analyse the slave trade to VOC territories and VOC-related production areas; c) and analyse and compare the functioning of slavery as an economic system in urban and rural working environments in three VOC settlements having key positions in South and Southeast Asia: Cochin (India), Galle (Ceylon) and Batavia (Java).

Matthias van Rossum in cooperation with project members (student assistants): Bram van den Hout, Alexander Geelen, Merve Tosun, Mike de Windt.

2.4 Goed Geld

In 1818 werd in Den Haag door een groep notabelen, leden van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, een spaarbank opgericht voor de gewone man. Het doel van de bank was het bevorderen van de spaarzin en het daardoor opbouwen van een financiële buffer die voorkwam dat men aan de bedelstaf raakte. Het initiatief maakte onderdeel uit van een grootschalig beschavingsproces, gericht op de gewone man, en werd nadrukkelijk gezien als een vorm van filantropie. Economische overwegingen speelden aanvankelijk geen belangrijke rol.

De Haagse bank groeide door de jaren heen uit tot de Nutsspaarbank, met vestigingen in en nabij Den Haag, die in 1992 opging in de VSB-bank. De stichting Nutsspaarbank kreeg toen een bedrag in aandelen, waarvan de jaarlijkse opbrengst dient te worden besteed aan maatschappelijke projecten. Sinds 2001 bekend als Fonds 1818 geeft de stichting donaties aan stichtingen, verenigingen en particulieren ten behoeve van projecten binnen de regio waarbinnen de Nutsspaarbank actief was. Vanwege het op handen zijnde jubeljaar van het fonds in 2018 wordt nu gewerkt aan een aantal projecten, waaronder een boek over de geschiedenis van de bank en het fonds.

Het boek dient een toegankelijk geschreven en prettig leesbare publieksgeschiedenis van bank en fonds te worden, gebaseerd op gedegen archief- en literatuuronderzoek. Ten behoeve van het onderzoek en het schrijven hiervan is op het IISG dr. Henk Looijesteijn als onderzoeker aangesteld. Gedurende het jaar 2017 is hij daartoe veelvuldig in de in Leidschendam ondergebrachte archieven van de bank geweest om onderzoek te verrichten. De notulen van het bankbestuur zijn integraal doorgenomen. Uiteraard zijn ook andere collecties gebruikt voor het onderzoek, in het bijzonder de verzameling jaarverslagen van de Haagse spaarbank behorende tot de NEHA-collectie. Het onderzochte materiaal ligt ten grondslag aan een groot aantal concept-hoofdstukken die door dr. Looijesteijn zijn geschreven. Hij is co-auteur van het boek *Goed Geld. De geschiedenis van de Nutsspaarbank* dat in 2018 zal verschijnen. Tevens heeft hij ten behoeve van het project portretten van de bankbestuurders en andere afbeeldingen verzameld.

Het project is een initiatief van het Fonds 1818, en wordt uitgevoerd door prof. dr. Wim Willems (Universiteit Leiden) en dr. Henk Looijesteijn (IISG). De laatste is ten behoeve van het project gehuisvest op het IISG. Namens het IISG is prof. dr. Leo Lucassen projectleider.

2.5 Luxury and Labour, a Global Trajectory of Diamond Consumption, Exchange and Production, 16th -20th Centuries

In de afgelopen 400 jaar heeft een grootschalige circulatie van mensen, goederen en ideeën plaats gevonden. Deze circulatie heeft effect gehad op verschillende economische en sociale ontwikkelingen, zoals veranderingen in arbeidsverhoudingen. Consumptie speelt een grote

rol bij de productie en de handel in de ‘global commodities’. Tot nu toe is er echter vooral gekeken naar de effecten van de consumptie van luxe goederen die in de achttiende eeuw min of meer gemeengoed werden, zoals koffie, thee, suiker, cacao en tabak.

Als een eerste stap in een nieuwe richting van onderzoek naar de wereldwijde consumptie, handel en productie van luxe goederen, wil deze case study naar diamanten de effecten analyseren van de globalisering van een duurzaam luxe product. Er is voor diamanten gekozen omdat deze, meer dan menig ander luxe product, een zeer lange geschiedenis van wereldwijde connecties kennen, die gekarakteriseerd wordt door een klein aantal, steeds wisselende centra van productie, bewerking, handel en consumptie. Die centra zijn onderling sterk met elkaar verbonden. Aanvankelijk werden diamanten alleen in India en op Borneo gevonden en ter plekke bewerkt en verhandeld. In de vroeg-moderne periode verplaatste een deel van de bewerking zich naar verschillende, elkaar opvolgende Europese steden: Venetië, Antwerpen, Amsterdam waar de industrie lang floreerde – ook toen ruwe diamanten inmiddels uit Brazilië en later Zuid-Afrika kwamen - om via Antwerpen weer terug te keren naar India in de twintigste eeuw. Onderzocht wordt hoe de globalisering van de diamanthandel en bewerking – gestimuleerd door een steeds toenemende en veranderende consumenten vraag – de arbeidsverhoudingen in deze sector wereldwijd hebben veranderd. Daarbij wordt naar alle segmenten van het proces ‘van de mijn naar de ringvinger’ gekeken.

Dit project wordt uitgevoerd door IISG onderzoeker prof. dr Karin Hofmeester, is gefinancierd door de Fritz Thyssen Stiftung en is een samenwerkingsproject met prof. dr Jürgen Osterhammel van de Universiteit van Konstanz.

2.6 Laboratories of Capitalism: Naval shipyards in the Atlantic world as centers of innovation in production, administration and labor control (1720-1870) NWO Veni grant

Marinewerven speelden in de achttiende en negentiende eeuw een vooraanstaande rol bij de invoering van industriële productiemethoden. De grote staatsbedrijven liepen technologisch vaak voor op privé-ondernemingen. Ze maakten daarbij niet alleen gebruik van loonarbeiders, maar ook van dwangarbeiders en slaven. In dit onderzoek zal een vergelijking gemaakt worden tussen de marinewerven van Amsterdam, Plymouth (UK), Havana (Spaans Cuba) en Norfolk (Virginia). In het onderzoek wordt zowel gekeken naar de vraag onder welke omstandigheden de marinewerven zelf er wel of niet in slaagden de overstap te maken naar industriële productie, als naar de vraag wat de voorwaarden waren voor verspreiding van de innovaties op de marinewerven naar andere bedrijven. Dergelijk vergelijkend onderzoek kan nieuw licht te werpen op de geschiedenis van het industrieel kapitalisme. Het project is toegekend in 2016, en is op 1 januari 2017 van start gegaan. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Pepijn Brandon in een gedeelde aanstelling aan de Vrije Universiteit en het IISG. In het kader van het project organiseerde Brandon op 5-6 mei 2017 aan de Universiteit van Pittsburgh de tweede internationale workshop ‘Free and Unfree Labor in Atlantic and Indian Ocean Port Cities (1700-1850)’. Daarnaast presenteerde hij de eerste onderzoeksresultaten in lezingen voor de Royal Dockyard Society in Chatham (1 juli 2017), de 52ste ITH-conferentie in Linz (21-23 september 2017), de History of War Seminar Series van de Universiteit van Oxford, All Souls College (1 november 2017) en het Global History Seminar van het Weatherhead Center for Global Studies aan Harvard (29 januari 2018).

Publicaties

Een overzicht van de in het verslagjaar tot stand gekomen economisch-historische publicaties staat in Bijlage 2.

3. Het scheppen van mogelijkheden tot publicatie van onderzoeksresultaten van economisch- historisch onderzoek en andere informatie die voor de economische geschiedenis relevant is.

De inhoudsopgaven, artikelen en recensies van de in 2017 verschenen nummers van het *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis /The Low Countries Journal of Social and Economic History* (TSEG) zijn te vinden op www.tseg.nl.

Met ingang van 2017 heeft het TSEG de grote stap gezet naar een golden open access. Dit betekent concreet dat het tijdschrift nu voor iedereen gratis digitaal toegankelijk is. Vanaf 2017 zal de online uitgave voor de duur van enige jaren worden verzorgd via het Uopen Journals Platform van de UB Utrecht. Uiteraard blijft de (betaalde) papieren versie bestaan. De papieren uitgave wordt met ingang van 2017 verzorgd door Uitgeverij Verloren in Hilversum.

De redactie bestond in 2017 uit: Ariadne Schmidt (Universiteit Leiden, voorzitter, kernredactie), Jutta Bolt (Universiteit Groningen/Universiteit Lund, Zweden, kernredactie), Jacques van Gerwen (IISG), Matthias van Rossum (IISG) (als opvolger van Jaco Zuijderduijn), Jessica Dijkman (Universiteit Utrecht), Hilde Greefs (Universiteit Antwerpen) (als opvolger van Anne Winter), Isabelle Devos (Universiteit Gent), Yves Segers (Universiteit Leuven), Wouter Ryckbosch (Vrije Universiteit Brussel) en Astrid Verburg (IISG, redactiesecretaris, kernredactie).

Eind 2017 hebben Ariadne Schmidt en Jacques van Gerwen afscheid genomen van de redactie. Ariadne heeft tien jaar deel uitgemaakt van de redactie, waarvan zeven jaar als voorzitter. Onder haar voorzitterschap verscheen een mooie verzameling artikelen, themanummers en discussiedossiers. Tegelijkertijd heeft ze een actieve en sturende rol gespeeld bij de overgang naar een open access tijdschrift in combinatie met een papieren uitgave. Jacques heeft vanaf 1993, gedurende bijna 25 jaar, deel uitgemaakt van de TSEG-redactie en de NEHA-voorlopers daarvan.

Met ingang van 1 december is Jutta Bolt de nieuwe voorzitter en zijn als nieuwe redactieleden toetreden: Dennie Oude Nijhuis (IISG/Universiteit Leiden) en Marion Pluskota (Universiteit Leiden).

Het TSEG schreef begin 2017 een prijsvraag uit met de vraag welke toekomst de Nederlandse en Vlaamse beoefenaren van de economische en sociale geschiedenis voor zich zagen. Welke onderzoeksagenda zou er volgens hen moeten worden gevolgd de komende tien jaar? Waar zou men moeten staan in 2027? Op 10 november presenteerden de vijf finalisten hun ideeën op de TSEG studiemiddag. Achtereenvolgens kwamen aan het woord de Gents-Brusselse promovendus Jelten Baguet, de Leidse universiteitsdocent Jeffrey Fynn-Paul, de promovendae Esther Beeckaert (Gent) en Marjolein Schepers (Brussel), de Wageningse docent Pim de Zwart en de Antwerpse docent Jeroen Puttevils. Uit hun voordrachten rezen een aantal kernthema's op, zowel aangaande de richting van het onderzoek als wel hoe dit onderzoek aan te wenden in het publieke debat. De jury wees na

rijp beraad het essay van Pim de Zwart als winnaar aan. Alle bijdragen zullen in 2018 worden gepubliceerd.

4. Het bevorderen van (debat over) de economische en bedrijfsgeschiedenis in de ruimste zin van het woord door onder meer jaarlijks minstens een bijeenkomst te beleggen ten behoeve van de leden/begunstigers van het NEHA en andere belangstellenden in de economische geschiedenis.

Op 7 april organiseerde het NEHA/IISG de presentatie van een nieuwe dataset met gegevens over de muntslag in de Nederlanden, vanaf de veertiende eeuw tot het heden. Deze set, tot stand gekomen dankzij een subsidie van DANS, combineert de verschillende, bestaande bestanden op een gebruiksvriendelijke wijze die allerlei nieuwe onderzoeksmogelijkheden biedt. Na de opening door Jan Lucassen waren er lezingen door Erik Aerts (Munt datasets en onze kennis van het muntwezen), Peter Spufford (Het muntwezen in Noord, Zuid, Noord en Zuid), Herman Van Der Wee (Munt datasets en de economische geschiedenis), Jaco Zuiderduijn (Introductie van de dataset), Rombert Stapel en Joost Jonker (De gebruiksmogelijkheden van de datasets) en Bert van Beek (De betekenis van de dataset voor numismaten). Voor de gelegenheid was een tijdelijke tentoonstelling ingericht van documenten uit de NEHA-collecties over muntslag in de Nederlanden 1550-1900. In 2018 zal in het TSEG een artikel verschijnen over de dataset (Jaco Zuiderduijn, Rombert Stapel and Jan Lucassen, *Coin Production in the Low Countries: fourteenth century to the present*) en gewerkt worden aan een website publicatie met een overzicht van interessante bronnen op dit terrein uit de collecties van het NEHA.

Bijzonder hoogleraarschap

In 1994 heeft het NEHA de bijzondere leerstoel ‘Bedrijfsgeschiedenis inclusief de sociale aspecten’ ingesteld. Deze is gevestigd aan de UvA. Vanaf 1 januari 2012 wordt deze leerstoel bekleed door prof.dr. J.P.B. Jonker (zie bijgaand separaat verslag, Bijlage 3). Met ingang van 1 januari 2017 is zijn aanstelling met vijf jaar verlengd. Het curatorium wordt gevormd door J. Lucassen (voorzitter), prof.dr. H. van Nierop, dr. C. Lesger en J. van Gerwen (ambtelijk secretaris).

Samenstelling NEHA bestuur in 2017

Prof. dr J. Lucassen, voorzitter (2018, eerst termijn), mevrouw dr. J. Dijkman, secretaris (eerste termijn 2020, de opvolgster van dr. M. van Tielhof, drs. W. Terwisscha tot Scheltinga (2019, eerste termijn) en prof. dr A.Knotter (2018, tweede termijn).

Samenstelling Raad van Advies in 2017

Dr J. Barendregt (2016-2019, derde termijn), dr F. de Goey (2017-2020, derde termijn), prof.dr. E. Homburg (2017-2020, eerste termijn), prof. dr A. Janssens (2015-2018, tweede termijn), prof. dr H. de Jong (2015-2018, tweede termijn), drs A. Jongerius (2015-2018, eerste termijn), dr J. Mooij (2015-2018, eerste termijn), dr N. Wellink (2017-2020, eerste termijn) en dr G. Westerhuis (2015-2018, tweede termijn).

Joke Mooij heeft in *Archiv und Wirtschaft. Zeitschrift für das Archivwesen der Wirtschaft* (50. Jahrgang 2017, Heft 4) het artikel ‘Wirtschaftsarchive in den Niederlanden’ gepubliceerd. Hierin besteedt ze veel aandacht aan de collectie van het NEHA en het IISG.

Samenwerking met het Unger van Brerofonds

Het bestuur van de Stichting Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief (NEHA) en het bestuur van het Unger van Brerofonds bestaat per 1 september 2010 uit dezelfde personen. Coördinatie en wederzijdse versterking van activiteiten met betrekking tot de economische geschiedenis wordt nagestreefd. De stichtingen - ieder met eigen doelstellingen en middelen - zijn statutair verder geheel onafhankelijk van elkaar.
<http://www.unger-vanbrerofonds.nl/>

Bijlage 1 Aanwinsten

Manuscripten en archivalia

Stukken betreffende wetgeving en reclame voor tabak, vooral in de Zuidelijke Nederlanden. 1627-1950. 11 omslagen
ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 888, aankoop Romantic Agony

Cocq d'Armandville, P. E. E. J. le, burgemeester van Palembang

Pierre Eugène Ernest Jean le Cocq d'Armandville (Maastricht 1876-Den Haag 1969) werd na een landmetersexamen en een cursus mijnbouwkunde in Silezië in 1905 benoemd als opzichter 3e klasse bij de Ombilin-kolenmijnen boven Padang. Sinds 1907 was hij op diverse plaatsen controleur bij het Binnenlands Bestuur, o.a. op Timor. In 1917 werd hij gewestelijk secretaris en in 1920 burgemeester te Palembang. In 1928 werd hij met verlof gestuurd na een conflict met de gemeenteraad over de begroting. In 1929 werd hij geplaatst als gewestelijk secretaris van de residentie Riouw. April 1932 werd hij gepensioneerd onder toekenning van de rang van assistent-resident.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 889, aankoop Zwiggelaar Veiling

Algemeene Nederlandsche Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlijt

Maandstaten van ontvangsten en uitgaven van de Algemeene Nederlandsche Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlijt, Kantoor Gouda, maart en april 1825 en februari 1827, 3 stukken. 1825, 1827. 1 map

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 890, aankoop Zwiggelaar Veiling

Manufacturehandel Schijndel

Verzameling nota's voor drie opeenvolgende bedrijven te Schijndel. 1892-1960. 3 omslagen

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 891

Koffiebranderij en theehandel Molkenboer, Leiden

Kwitanties en rekeningen. 1894-1949 (2 omslagen). In 1769 kwam aan de Zijdgracht (nu Korevaarstraat) een koffiebranderij en theehandel Het Klaverblad van de weduwe Molkenboer en sindsdien wordt er in de winkel aan de Hogewoerd nog uitsluitend koffie en thee verkocht. De koffiebranderij ging in 1985 ter ziele. (Tagrijn. Leids detail 53 (27.07.2007)). Bernardus Nicolaas Johannes Theodorus Molkenboer (winkelier) 44 jaren oud geboren te Leiden overleed op 01-09-1878 wonende te Leiden, Hogewoerd. Zijn echtgenote Johanna Petronella Francisca Hermans (zonder beroep), geboren te Leiden overleed op 13-02-1916 te Leiden.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 892

Melkinrichting 'De Sierkan', Den Haag

Koopactes en hypotheek betreffende Melkinrichting 'De Sierkan' te Den Haag. 1908, 1914, 1918. 4 omslagen

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 893

Simon de Wit, Leiden

Stukken betreffende Simon de Wit te Leiden. 1917. 2 omslagen

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 894

Stukken betreffende de Cultuuronderneming 'Way Lima', Rotterdam 1892-1909 (16 omslagen). De Cultuuronderneming Way Lima is op 8 oktober 1892 opgericht. De directeur was Hendrik Muller Szoon. De commissarissen waren P.J. van Houten, J.M. Pynaacker Hordijk, H.Th. van Steeden, P.L.H. Stennekes en F. Stoop. Het maatschappelijk kapitaal bedroeg bij de oprichting f 500.000,00 (verdeeld in aandelen van f 1.000,00). In 1897 zijn er 150 6% obligaties uitgegeven van f 1.000,00. In 1899 zijn er 150 supplement-couponbladen uitgegeven ter vervanging van de coupons nummer 4 t/m 9. In 1905 is het maatschappelijk

kapitaal teruggebracht op f 325.000,00, verdeeld in 500 aandelen van f 350,00 en 150 preferente aandelen van f 1.000,00 (ontstaan door omzetting van de obligaties). De onderneming is in 1909 ontbonden.

De bedrijfsomschrijving luidde: Het exploiteeren eener cultuuronderneming op een perceel woesten grond, groot 3600 bahoes (2555 hectaren) en gelegen op de noordwestelijke helling van den berg Ratai in de afdeeling Ommelanden van Telok Betong der Residentie Lampongsche districten. De handel in de producten van die onderneming. Het archief is in bruikleen van het NEHA in het Nationaal Archief, inv 2.20.41 (1879-1914). ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 895, aankoop Zwiggelaar Veiling

Nederlandsche Vereeniging van IJzerhandelaren, Amsterdam

Stukken betreffende het jubileum, de inschrijving bij de Nederlandsche Vereeniging van IJzerhandelaren en reclame van een mogelijke leverancier. 1890-1934. 10 omslagen

De vereniging is opgericht in 1908. Een nieuwe vereniging, de Nederlandse Vereniging van Handelaren in Hang- en Sluitwerk voor de Bouwnijverheid, is opgericht in 1953.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 896, aankoop Zwiggelaar Veiling

Lakzegels, Nederland

Kleine verzameling voornamelijk negentiende eeuwse lakzegels, afkomstig van de Haarlemse genealoog E.J.D. de Munck. 1785-1900. 1 deel en 1 omslag

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 897

Brouwerij Het Scheepje, Haarlem, Stukken betreffende de financiële administratie van de brouwerij.

1666, 1765. 4 omslagen

Hoewel de brouwerij in de negentiende eeuw zich beroemde op een stichtingsjaar in de veertiende eeuw (1351), gaan de sporen voornamelijk niet verder terug dan het begin van de zeventiende eeuw. De oude eigenaren verkochten het complex in 1818 aan nieuwe eigenaren, waaronder de Haarlemse zeepziedersfamilie Van der Aa. Het Scheepje ging voortaan varen onder de directie van de firma Van der Aa, Schmidt & Co. Zoals gezegd vermeldt de Haarlemse traditie dat die brouwerij nog enkele jaren doorwerkte, om als laatste brouwerij in 1916 de deuren te sluiten. Dat dit niet juist is blijkt uit het jaarverslag van de Haarlemse kamer van koophandel over 1913. Daaruit het volgende citaat: "Bier. Omtrent den toestand in dit bedrijf kunnen geen gegevens worden medegedeeld, omdat de eenige nog alhier bestaande bierbrouwerij, n.l. Het Scheepje, is opgeheven." De productie van 't Scheepje moet dus al uiterlijk in dit jaar gestaakt zijn, en mogelijk zelfs al kort na de opheffing van de brouwerij van Allard aan het Zuider Buiten Spaarne. Dus niet 1916 maar 1912 of 1913. (zie 'Zelandus Rotterodamensis' over het einde van brouwerij 't Scheepje op de website Haarlemsbier.

NEHA Bijzondere collecties 898, aankoop Bubb Kuyper

Brabantse verordeningen

Rekesten, ordonnanties en historische gebeurtenissen betreffende de Meierij. 1715-1782. 17 omslagen en 1 deel

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 899, aankoop Bubb Kuyper

The Money Game. How to Play it, London & Toronto.

'The Money Game' aims to teach players the principles of economics, including the mechanisms of banking, barter, credit and currency exchange. For 5-10 players, it comprises 3 parts, all of which can be played independently of each other. Based around a fictitious island community, 'the principle of the game is that one person, the 'Banker' represents the Sailor-Engineer [who has recently arrived on the island and is attempting to develop a market economy in the previously money-free society] and the other players the Islanders' (preface to game no. 1). Sir (Ralph) Norman Angell (1872-1967) was convinced that the general populace knew little about economics; this was his most enjoyable answer to the problem. The game was marketed as suitable for all ages, from school children to business people. Angell was one of the pioneers of the idea of the League of Nations. A prolific writer, his manifold works were well known on both sides of the Atlantic, and he was awarded the Nobel Peace prize in 1933.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 900, aankoop: Susanne Schulz-Falster

Algemeen geschot, Axel en Axelerambacht

Vidimus door stad en ambacht van Axel van het octrooi uit naam van koning Philips II van 26.08.1572 om een algemeen geschot te mogen heffen tot herstel van het overstroomde Vremdijcke in het kwartier van Terneuzen. Zie Kraker, A.M.J. de, Landschap uit balans. De invloed van de natuur, de economie en de politiek op de ontwikkeling van het landschap van de Vier Ambachten en het Land van Saafinghe tussen 1488 en 1609, Utrecht 1997.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 901, aankoop Romantic Agony.

Fossa Eugeniana, kaart 1640

De Spanjaarden wilden een Schelde-Maas-Rijnkanaal graven om de Maas- en Rijnhandel af te snoepen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Bovendien zou het kanaal dienen als verdedigingslinie. Het kanaal werd gepland onder de toenmalige Spaanse regentes in Brussel, Isabella Clara Eugenia, dochter van Filips II, naar wie het ook werd genoemd. De eerste spade ging op 21 september 1626 de grond in. Al spoedig waren 8.000 arbeiders aan het werk. Reeds in november waren de schansen gebouwd en was het kanaal van Rheinberg tot Geldern zo breed dat er water door stroomde. In 1629 werd de bouw voorlopig gestaakt. Door de inname van Venlo in 1632 en Rheinberg in 1633 door de Nederlanders onder Frederik Hendrik verviel ten slotte de reden voor de bouw van de Fossa Eugeniana.

ARCH04555, NEHA Bijzondere collecties 902, aankoop Bubb Kuyper.

Notaboek van de Doodkisten, Velsen

Journal van een doodkistenmaker. De posten, vaak met de naam van de overledene, zijn 1844-1871 voor voldaan getekend door P.[J]. Handgraaf en 1879-1893 door H. van Wort. 1844-1924

ARCH04555 NEHA Bijzondere collecties 903, Aankoop Bubb Kuyper

Sluitzegels (poster stamps, Reklamemarken)

Verschillende albums met Nederlandse, Duitse en andere sluitzegels en aanverwant materiaal, voornamelijk uit de periode 1910-1920, met latere aanvullingen. In de periode 1890-1940 waren sluitzegels een populaire manier om reclame te maken voor producten of te attenderen op speciale gebeurtenissen zoals tentoonstellingen of jubilea. Dergelijke sluitzegels waren het populairst in Duitsland maar ook in andere landen waaronder Nederland was het mode om deze zegels te verzamelen.

COLL00314, NEHA Bijzondere Collectie 886, Aankoop Bubb Kuyper

Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen "Noordwijk"

Archief van de Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen "Noordwijk", - opgericht 1906, gevestigd te Den Haag en Batavia. Bevat financiële en overige administratie van het bedrijf, grotendeels op naam van Ir. A.G. Koops Dekker en met als vertegenwoordiger J.H. Volten te Batavia, bestaande uit honderden transacties van o.a. de Nederlandsch-Indische-Handelsbank en de Bank Umum Negara (tot ongeveer 1960), brieven (o.a. door/ aan A.H.E. Douwes Dekker te Weltevreden), documentatie van panden, verzekeringspapieren, twee kasboeken, een map "verantwoordingen gemachtigde te Batavia", notariële akten van de families Koops Dekker en Dekker-Schrok en enkele familiefoto's.

Aankoop Zwiggelaar

Antiquarische Boeken

Almanach de La Bourse pour 1856 en 1858. Traite des operations de bourse theorique et pratique et tous les details sur les fonds publics, chemins de fer et actions industrielles (Parijs 1856 en 1858)

Aankoop Bonnefoi-livres-anciens

Abraham REES / COSSON, NEIL (ed.) Rees's manufacturing industry (1802-1819). A selection from The Cyclopaedia; or universal dictionary of arts, sciences and literature (Zp, David & Charles Reprints 1972. 5 delen. Eerste Engelstalig overzicht van eigentijdse industrie en technologie.

Aankoop Antiquariaat Smit & Bos

Catalogus De Keppelsche IJzergieterij, voorheen Van der Horst & Abersson te Keppel. ca. 1890-1910.

N.B. I. De titel verwijst naar de in 1902 opgerichte NV; de opschriften boven de afbeeldingen naar de in 1885 opgerichte IJzergieterij van Van der Horst & Abersson. Zie Giel van Hooff (red.): IJzergieterijen langs de Oude IJssel 1689-heden (Utrecht, 2007).

The growth of Japanese railways (Tokio, circa 1903).

Gedrukt door de Japan Times Office (ingeplakt drukkersmerkje aan het eind) voor The Railway Bureau, Department of Communications met groot uitslaande spoorkaart (gedateerd November 1903), 3 (uitslaande) grafieken en 18 fotografische platen. Zeldzame publicatie, waarin de spectaculaire ontwikkeling van de Japanse spoorwegen van 1872 tot 1903 op alle mogelijke manieren (tekst, foto's, grafieken en tabellen) in beeld wordt gebracht.

Aankoop Zwiggelaar

BIJLAGE 2 PUBLICATIES

Dit is een selectie van economisch-historische titels gepubliceerd door medewerkers van de onderzoeksafdeling. De publicaties van prof.dr. J. Jonker, die eveneens deel uitmaakt van de onderzoeksafdeling, staan in zijn separate verslag (zie bijlage 3).

Oil and Labour: The Pivotal Position of Persian Oil in The First World War and the Question of Transnational Labour Dependency

Atabaki, T. 2017 *Micro-Spatial Histories of Global Labour*. De Vito, C. G. & Gerritsen, A. (eds.). New York: Palgrave Macmillan, p. 261-289 28 p. 10

Extractive Economy and Institutions? Technology, Labour, and Land in Potosí, the Sixteenth to the Eighteenth Century.

Barragán, R. 2017 *Colonialism, Institutional Change and Shifts in Global Labour Relations*. Hofmeester, K. & Zwart, P. D. (eds.). Amsterdam University Press

Working Silver for the World: Mining Labor and Popular Economy in Colonial Potosí

Barragán, R. May 2017 In : *Hispanic American Historical Review*. 97, May, p. 193-222 29 p.

Potosí's Silver and the Global World of Trade (Sixteenth to Eighteenth Centuries)

Barragán, R. 2017 *On the Road to Global Labour History: A festschrift for Marcel van der Linden*. Roth, K. H. (ed.). Leiden, Boston: Brill, Leiden Boston, p. 61-92 21 p.

Work across Africa: labour exploitation and mobility in Southern, Eastern and Western Africa

Bellucci, S. & Freund, B. 2017 In : *Africa*. 87, 1

Wage labour and capital in Africa: a historical perspective

Bellucci, S. 2017 In : *Labor History*. 58, 2

Introduction: Wage labour and capital in Africa: a historical perspective

Bellucci, S. 2017 In : *Labor History*. 58, 2, p. 133-137

Wage labour and capitalism: a comparative and historical analysis of Eritrea and Kenya

Bellucci, S. 2017 In : *Labor History*. 58, 2, p. 154-169

Empire of Cotton and the Global Countryside

Bosma, U. 2017 In : *Journal of World History*. 28, 1, p. 121-130 10 p.

Catia Antunes and Jos Gommans, Exploring the Dutch Empire: Agents, Networks and Institutions, 1600–2000, Bloomsbury Academic: London, 2015

Bosma, U. 2017 In : *European History Quarterly*. 47, 4, p. 710-711 2 p.

Between company and state: The dutch east and west india companies as brokers between war and profit

Brandon, P. 2017 *The corporation: A critical, multi-disciplinary handbook*. Baars, G. & Spicer, A. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, p. 215-225 11 p. 11

Capitalismo y esclavitud: Nuevas perspectivas a partir de debates norteamericanos

Brandon, P. 10 Jul 2017 In : *Rey Desnudo*. 5, 10, p. 172-191 20 p.

War and Economy: Rediscovering the Eighteenth-Century Military Entrepreneur

Brandon, P., 't Hart, M. & Torres-Sánchez, R. Nov 2017 In : *Business History*. 60, 1, p. 4-22 1

Business of War

Brandon, P., 't Hart, M. & Torres-Sánchez, R. Dec 2017 In : *Business History*. 60, 1

Economic Institutions and Shifting Labour Relations in the Indian, Brazilian, and South African Diamond Mines

Hofmeester, K. M. 2017 *Colonialism, Institutional Change and Shifts in Global Labour Relations*. Amsterdam: Amsterdam University Press

De canon van ons geld: De geschiedenis van het gebruik van onze munten, penningen en biljetten

Lucassen, J. M. W. G. (ed.), van Beek, B. (ed.) & Purmer, M. (ed.) 2017 Bussum: Koninklijke Genootschap voor Munt- en penningkunde / Toth. 159 p.

De canon van ons geld

Lucassen, J. M. W. G. & van Beek, B. 2017 *De canon van ons geld. : De geschiedenis van het gebruik van onze munten, penningen en biljetten*. Jan, L. & Bert, V. B. (eds.). Bussum: Uitgeverij Thoth, p. 8-43 36 p.
Research output: Professional › Chapter

Drivers of industrialisation: intersectoral evidence from the Low Countries in the nineteenth century

Philips, R., Földvári, P. & van Leeuwen, B. 22 Dec 2017 p. 1-25 25 p.

The Rise and Fall of Portuguese Early Modern Ports in Western Africa

Ribeiro da Silva, F. 2017 *Seaports in the First Global Age: Portuguese Agents, Networks and Interactions (1500-1800)*. Polónia, A. & Antunes, C. (eds.). Porto: UPorto Edições/Porto University Press, p. 169-196

"The slave trade and the development of the Atlantic Africa port system, 1400s-1800s"

Ribeiro da Silva, F. 2017 In : *International journal of maritime history*. 29, 1, p. 138-154

African Atlantic Ports and Trade Fleets

Ribeiro da Silva, F. 2017 *The Sea in History: The Early Modern World*. Woodbridge: Boydell, p. 189-198

Scheepsbouw in de Nederlandse invloedssfeer. Nederlandse, Engelse en Afrikaanse scheepsbouw in vroegmodern West-Afrika: een complexe geschiedenis van bouw, onderhoud en reparatie

Ribeiro da Silva, F. 2017 In : *Tijdschrift voor Zee geschiedenis* p. 53-67

Embedding Cigarette Tobacco in Colonial Bihar (India): A Multi-Dimensional Task

Sinha-Kerkhoff, K. 2017 *Embedding Agricultural Commodities: Using historical evidence, 1840s-1940s*. van Schendel, W. (ed.). London and New York: Routledge, p. 99-118 19 p.

Shipbuilding and Ship Repair Workers around the World: Case Studies, 1950-2010

van der Linden, M. (ed.), Murphy, H. (ed.) & Varela, R. (ed.) 2017 Amsterdam: Amsterdam University Press. 742 p. (Work around the globe: historical comparisons and connections)

Workers of the World: Eine Globalgeschichte der Arbeit

van der Linden, M. 2017 Campus Verlag. 503 p.

Is Capitalism's Collapse Coming?

van der Linden, M. 2017 In : *Development and Change*. 48, 1, p. 180-188 9 p.

The Dutch shipbuilding industry, 1950-2012

van der Velden, S. 2017 *Shipbuilding and Ship Repair Workers around the World : Case Studies 1950-2010*. Varela, R., Van der Linden, M. & Murphy, H. (eds.). Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 221-248 28 p. (Work around the Globe: Historical Comparisons and Connections)

The development of inequality and poverty in Indonesia, 1932-2008

van Leeuwen, B. & Földvári, P. 2017 In : *Bulletin of Indonesian Economic Studies*. 52, 3, p. 379-402 24 p.

Human Capital in Republican and New China: Regional and Long-Term Trends

van Leeuwen, B., Li, J. & Földvári, P. 2017 In : *Economic History of Developing Regions*. 32, 1, p. 1-36 35 p.

Private slave trade in the Dutch Indian Ocean world – a study into the networks and backgrounds of slavers and enslaved in South Asia and South-Africa

van Rossum, M. 02 Jan 2017 In : *Slavery & Abolition*. 38, 1, p. 95-116 22 p.

Sampans, hout en slaven. De overzeese infrastructuur voor scheepsbouw en -onderhoud van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) in Zuid- en Zuidoost-Azië

van Rossum, M. 2017 In : *Tijdschrift voor Zeegegeschiedenis*. p. 3-21

Een maritiem manifest — een pleidooi over maritieme geschiedschrijving, data en wegen voorwaarts

van Rossum, M. 2017 In : *Tijdschrift voor Zeegegeschiedenis*. 36, 1, p. 71-79

De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC: Lesmateriaal: opgaven, antwoordbladen, docentenhandleiding van Rooij, P. & van Rossum, M. 2017

Zilver en slaven, de wereld van de Rooswijk

van Rossum, M. 04 Oct 2017

Inevitable decline: A review of Bas van Bavel, *The invisible hand*

Vries, P. 30 Mar 2017 In : *International Review of Social History*. 62, 1, p. 131-147 17 p.

Cotton, capitalism and coercion. Some comments on Sven Beckert, *Empire of cotton*

Vries, P. Jun 2017 In : *Journal of World History*. 28, 1, p. 131-140 10 p.

A review of Tokio Andrade, *The gunpowder Age*

Vries, P. Mar 2017 In : *Journal of Economic History*. 77, 2, p. 632-634 3 p.

A very brief history of economic globalisation

Vries, P. 30 Oct 2017 *Handbook Geographies of Globalisation*. Kloosterman, R. (ed.). Edward Elgar Publishing Ltd., 35 p.

Europe in the world, 1500-2000

Vries, P. Dec 2017 *Economic change in global history*. Riello, G. & Roy, T. (eds.). Bloomsbury Publishing, 20 p.

The Great Divergence

Vries, P. Oct 2017 Leiden / Boston: Brill, Leiden Boston

The culture of capitalism: A Review of Joel Mokyr, *A culture of growth*

Vries, P. Jan 2017

Chinese National Income, ca. 1661–1933

XU, Y., Shi, Z., van Leeuwen, B., Ni, Y., Zhang, Z. & Ma, Y. 2017 In : *Australian Economic History Review*. 57, 3, p. 368 393 p.

BIJLAGE 3 Bijzondere NEHA leerstoel Bedrijfsgeschiedenis inclusief de sociale aspecten,

Joost Jonker

Verslag over 2017

Aanstelling en benoeming

Met ingang van 1 januari 2017 ben ik voor nog eens vijf jaar benoemd. De overstap van Utrecht naar het IISG sleepte nog even, kwam uiteindelijk per 1 oktober helemaal rond en deze nieuwe werkplek bevalt uitstekend.

Onderwijs

In april-mei gaf ik een bachelor- en een mastercollege. Het eerste had als titel ‘Kansen versus keuzes, westerse multinationals in ontwikkelingslanden’ en behandelde, uitgaande van Olivier van Beemens boek *Heineken in Afrika*, de marges en mogelijkheden van bedrijven om maatschappelijke toestanden in ontwikkelingslanden gunstig te beïnvloeden. Mede dankzij de uitgenodigde gastsprekers liep het college zeer naar wens en die mare verspreidde zich kennelijk onder studenten, want de toeloop tot de nieuwe reeks in april-mei is groot. Over het MA college ‘Moraal in praktijk, Financiële schandalen, normbesef, rechtspraak en maatschappij sinds 1700’ was ik minder tevreden. Het aantal inschrijvingen was heel aardig, maar een ongewoon hoog aantal studenten kwam niet opdagen of haakte na de eerste bijeenkomst af. De overgeblevenen leverden behoorlijk werk, bleken echter meer geïnteresseerd in niet-financiële dan in financiële schandalen. In april-mei geef ik dit vak nog een keer, zal het echter heel anders voorbereiden in de hoop dat er meer bruikbaar materiaal uitkomt voor mijn eigen onderzoek. Twee van mijn promovendi zullen naar verwachting tegen de zomer hun dissertatie verdedigen: Alberto Feenstra (Gewestelijke kapitaalmarkten in de Republiek) en Tijn van Beurden (Curaçao als offshore financieel centrum). De buitenpromovendus Dave Boone die ik met Abe de Jong (EUR) begeleidde, moest al snel afhaken omdat zijn werk hem teveel in beslag nam. Tijdens het verslagjaar zat ik in geen leescommissies, hielp wel een buitenpromovendus van een UvA collega met onderzoek naar het hypotheekbankwezen. Het biografieproject over Calouste Gulbenkian, gefinancierd door de Gulbenkian Foundation in Lissabon, naderde zijn voltooiing en zal waarschijnlijk voor de zomer nog gepubliceerd worden. Ondanks toezeggingen van Agathe Fris (Stadsarchief Amsterdam) staat de langverbeide publicatie van de inventaris van het archief-Ven Eeghen nog uit.

Onderzoek

Als voorheen nam het met Oscar Gelderblom lopende onderzoek naar de evolutie van vroegmoderne geldmarkten in Europa vrijwel al mijn tijd in beslag. In september keurde de EU een H2020 project goed dat het maken van een infrastructuur voor digitalisering van historische bedrijfsgegevens beoogt. Daarbinnen kreeg ik de verantwoordelijkheid voor een klein deelproject over erfgoed. Met Frans Blom (UvA) schreef ik een NWO Vrije Competitieaanvraag over de bedrijfsvoering van de Amsterdamse Schouwburg tijdens de zeventiende- en achttiende eeuw. De uitslag van de ronde komt tegen april.

Publikaties

(met Peter van Dam), ‘Introduction: the rise of consumer society’, *BMGN* 132 (2017) 3-10

(met Michael Milo en Johan Vannerom), 'From hapless victims of desire to responsibly choosing citizens, the emancipation of consumers in Low Countries consumer credit regulation', *BMGN* 132 (2017) 115-138

(met Giuseppe Dari-Matiacci, Oscar Gelderblom en Enrico Perotti), 'The emergence of the corporate form', *Journal of Law and Economics* 33(2017) 193-236

Presentaties en papers

'The character of the Amsterdam money market in the 17th-18th century' (Bonn, juni)

'Shipping returns in the Early Modern age' (Utrecht, juni)

'Golden Age, the Dutch miracle', (UvA, juni)

'Financiële bestanddelen van nalatenschappen' (studiedag historische boedels, Amsterdam, november)

'Alba's irony, public finance in the northern and southern Netherlands, 1500-1800' (Bamberg, december)